

Gäss - ny kunskap krävs

”Dum som en gås” är ett märkligt talesätt. Gäss är tvärtom vaksamma, sociala och förnämligt anpassade till sin miljö. De hittar och väljer den föda som bäst svarar mot årstidens behov, och de fattar strategiska beslut inför flyttning och häckning. Att de också är framgångsrika visar den sentida starka ökningen av flera arter.

TEXT Johan Elmberg, Johan Månsson, Camilla Olsson & Niklas Liljebäck

Men hur tänker en gås egentligen? Ny forskning har som mål att förstå just det. Ny kunskap ska hjälpa de minskande arterna, men framför allt minska de konflikter som orsakas av de mest talrika gässen.

Jämfört med de flesta andra fåglar är gäss välstuderade. Det finns hundratals studier om hur de flyttar, vad de äter och hur de fördelar sig i landskapet. Efter årtionden av räkningar har vi också bra koll på deras beståndsutveckling och var de håller hus olika delar av året. Så varför starta ett stort forskningsprojekt om gäss på jordbruksmark?

Det enkla svaret är att vetande ibland är färskvara. Åtskillig kunskap om gäss kommer från en tid när jordbrukslandskap

FOTO: JOHAN MÅNSSON

Fjäder och spillning från grågås. Spillningen är en av anledningarna till att gässen blivit impopulära.

pet, klimatet, jakttrycket och inte minst gäsbeståndens storlek var annorlunda jämfört med idag.

VI HAR EN ”HISTORISK SKULD” till gässen.

Under lång tid jagade vi dem hårt och ödelade deras naturliga livsmiljöer. Idag lever istället de flesta europeiska gäss en mycket stor del av året i landskap som vi människor har skapat. Vi har också hjälpt dem bli fler genom skydd av rastplatser och reglering av jakten. Fast den största hjälpen har de fått de senaste årtiondena genom framväxten av ett nytt jordbrukslandskap som erbjuder födoresurser som är överlägsna de naturliga. Det handlar framför allt om en ökad areal vintergröna grödor allt längre mot norr, men också om effektiv gödsling och upprepade vallskördar vilket skapar ytor med kort gräs, idealt för gäsbete. Gässen har tillgång till större mängd, och mer näringsrik, föda än någonsin förr – kanske lever många av dem helt utan näringsmässiga flaskhalsar.

Allt detta minskar dödligheten och ökar möjligheterna att gå till häckning med goda näringsdepåer. När nu också vintrarna blivit kortare och mildare kan vi se snabba förändringar i gässens värld.

Vi människor har skapat ideala förutsättningar för tillväxt av gässtammar, som här grågäss och vitkindade gäss.

FOTO: JOHAN MÅNSSON

Grågås och vitkindad gås är praktfulla exempel på hur snabbt det kan gå. De blir fler och stannar hos oss under en längre tid av året. Troligen har det aldrig förut funnits så många gäss så nära så många människor som idag. Inte bara i Sverige, utan också i övriga Europa och i Nordamerika. Vi människor har kort sagt skapat ideala förutsättningar för den tillväxt vi nu ser hos flera gåsararter.

Eftersom gäss är stiliga, sociala fåglar med fantastiska anpassningar är detta samliv förstas oftast till glädje för bägge parter. Men handen på hjärtat: vill du bli bortjagad från picknickfilten eller trampa i bajs varhelst i parken du sätter dig? Vill du sitta på ett flygplan som får en gås i motorn strax efter start? Vill du bada i en sjö där gässen bajsar 40 ton om året? Och vill du att vi ska skicka miljoner av skattemedel till lantbrukare som får sin skörd skadad av stora gäsflockar, istället för att satsa dessa pengar på arter som faktiskt minskar i samma jordbrukslandskap?

Som ornitolog är det förstas svårt att inte vara glad när det går riktigt bra för fåglarna. Det är skönt att se plustecken bland alla minus. Och vi människor måste väl ändå tåla att våra inhemska arter tar lite plats? Att de förser sig av vårt överflöd? Jodå, men ämnet är känsligt och balansgången mellan olika intressen kan vara svår. Även om man inte skulle vilja erkänna att vi i vissa områden har för mycket gäss, kan vi inte komma ifrån det faktum att några arter skapar konflikter.

OM VI UNDANTAR sorgebarnen rödhalsad gås och fjällgås är det i Europa idag främst jordbruket som berörs av konflikter knutna till gäss. Här behöver vi hitta sätt att hantera problemen med de talrika arterna, som till exempel grågås och vitkindad gås, utan att det missgynnar de sällsynta eller minskande arterna. Och här är utmaningarna många: en lantbrukare som ser tusentals gäss som tuggar i sig av det höstsådda vetet, ser knappast att det går två fjällgäss

Vitkindad gås var ursprungligen en arktisk häckfågel, men under senare årtionden har den etablerat sig över stora delar av Sverige – även inne i städer och andra samhällen.

FAKTA | Gåsprojektet

Kortfakta om projektet ”Från fält till flyttväg – förvaltning av gäss i det nya jordbrukslandskapet”. Projektets syfte är:

- ska ta reda på hur gäss utnyttjar det nya jordbrukslandskapet, med fokus på hur de rör sig och vilka grödor de föredrar under olika tider på året.
- kommer att utvärdera gamla och nya metoder för att styra gässen från och till fält, till exempel genom skrämsel respektive ”gåsåkrar” där de erbjuds föda.
- ska utforska varför konflikter om gäss ibland uppstår och hur de kan lindras. Det finns inget glasklart samband mellan mängden gäss i ett område, och hur mycket konflikt som uppstår mellan olika intressegrupper.
- ska samla in aktuella data om överlevnad, flyttning och häckningsframgång med hjälp av märkta och sändarförsedda grågäss. Dessa uppgifter kan användas för att förvalta denna art samordnat på nationell och internationell nivå.
- är planerat att pågå under sex år. Det finansieras av Naturvårdsverkets Viltvårdsfond och drivs i samarbete mellan Högskolan Kristianstad och Sveriges Lantbruksuniversitet/Grimsö forskningsstation.

FOTO: P-G BENTZ/STURNUS.SE

FOTO: NIKLAS LILJEBÄCK

Värt att notera är att även naturvården berörs.

bland dem. Och om vi skådare har svårt att skilja tajga- och tundrasädgås kan vi knappast begära att lantbrukaren eller jägaren ska göra det.

Värt att notera är att problematiken inte bara avser jordbruk, flygplatssäkerhet och bajs i parken. Också naturvården berörs. Både spetsbergsgås och snögås har ökat så i antal att växtligheten på en del arktiska häckningsplatser förändrats radikalt av deras bete. Och trots att skuldfrågan inte är riktigt utredd, finns det en del som tyder på att bete av grågäss kan ha förändrat växtligheten – och därigenom den övriga fågelfaunan – radikalt i en del klassiska svenska fågelsjöar. Det finns även exempel där lantbrukare inte vill släppa till mark för våtmarksrestaurering eller strandängsbete, eftersom det riskerar att locka till sig tusentals gäss med skador på närliggande grödor som följd.

Mot denna bakgrund har Naturvårdsverket givit oss anslag till ett stort projekt som vi beskriver i rutan på föregående sida. Det siktar in sig på fyra områden där bristen på aktuell kunskap är särskilt prekär.

Vi hoppas att Sveriges ornitologer genom att rapportera observationer av märkta gäss hjälper till att ta fram ny kunskap, så att vi på ett smart sätt kan hjälpa de gäss som behöver det, men också hjälpa de människor för vilka gässen ibland skapar problem. Ny kunskap kan göra både naturvården och lantbruket till vinnare.

FOTO: NIKLAS LILJEBÄCK

Gässens rörelser följs med hjälp av märkning med halsringar (t.v.) samt med solcellsdrivna satellitsändare (t.h.). Det är viktigt att observationer av märkta gäss rapporteras (se faktaruta).

Johan Elmberg & Camilla Olsson, Högskolan Kristianstad.
Johan.Elmberg@hkr.se,
Camilla.Olsson@hkr.se
Johan Månsson, SLU/Grimsö.
Johan.Mansson@slu.se
Niklas Liljebäck, Svenska Jägareförbundet.
Niklas.Liljeback@jagareforbundet.se

FAKTA | Så här kan du bidra

- I juni 2017 försåg vi 64 grågäss i Skåne, Närke, Sörmland och Hälsingland med satellitsändare (vit halsring med bokstavs-nummerkod) och drygt 200 med vanliga blåvita halsringar. Rapportera alla observationer av levande halsringmärkta grågäss via BirdRing, en gratis app för android med svensk version sedan juli 2017. Om du hellre vill skicka e-post till oss går det bra.
- Hittar du en död grågås med vit halsring med solceller är det en av våra satellitsändargäss. Då tar du en bild av den döda gåsen (och halsringens kod) och skickar med e-post till oss.
- Alla halsringmärkta gäss är också märkta med Naturhistoriska Riksmuseets vanliga tarsringar. Dessa ringars nummer rapporterar du direkt till Ringmärkningscentralen via deras hemsida.

-bring our amazing world into clear view

Diamondback
Från 8x28 till 12x50
Pris från 2 490:-

Viper HD
8x42 till 15x50
Pris från 6 990:-

Razor HD
22-48x65 och 27-60x85
Pris från 14 300:-
Ny design och ännu bättre optik!

Vortex Optics distribueras i Sverige av Nordik Distribution AB
Umevägen 3B, 921 45 Lycksele - 0950-120 00 -
www.nordik.se

Nature Optics

Nya MR4-serien

- bra synfält
- smidig
- låg vikt
- utmärkt skärpa
- neutral ljusbild
- bra närgräns
- bra pris/prestanda

MR4 8x42 ED | MR4 8x32 ED
MR4 10x42 ED | MR4 10x32 ED

Nu till specialpris
EDV-65 20-45x zoomokular | EDV-81 25-55x zoomokular

30-års garanti
Båda dessa serier tillverkas i Japan
Generalagent: Molfo AB molfo.se kamakura.se info@molfo.se

FOTA ROVFÅGLAR I SVARTÅDALEN

Fota örn eller duvhök från separata gömslen specialdesignade för foto!

www.birdsafarisweden.se